

Република Србија
Министарство трговине, туризма и
телекомуникација

**ОБУКА СА ЦИЉЕМ ПОДИЗАЊА КАПАЦИТЕТА
ЗАПОСЛЕНИХ У ИНСТИТУЦИЈАМА СИСТЕМА РАДИ
ПРИМЕНЕ УРЕДБЕ О БЕЗБЕДНОСТИ И ЗАШТИТИ
ДЕЦЕ ПРИ КОРИШЋЕЊУ ИНФОРМАЦИОНО-
КОМУНИКАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА**

Облици дигиталног насиља

Данијела Станковић, дипломирани психолог
Петра Милосављевић, мастер психолог

Дефиниција насиља

- **Насиље подразумева све поступке и понашања према другој особи, које неко спроводи са циљем да је повреди, уплаши, понизи...**
- **Психичко насиље нема „видљивих“ трагова, па га је зато тешко уочити. А ипак, најраспрострањеније је.**
- **Психичко злостављање подразумева сваки облик вређања, исмевања, критиковања, оптуживања, претње или омаловажавања**

Директно и индиректно насиље

- Директно насиље је када насилник отворено напада жртву, руга јој се, прети, вређа, критикује и слично. Индиректно насиље се догађа преко треће особе или жртви иза леђа. Ова врста насиља је теже уочљива и за циљ има друштвену изолацију, искључивање неке особе из друштва, оговарање и ширење гласина.
- Насиље помоћу посредника је сваки облик насиља у коме се жртва не напада директно, већ се неко други наведе да то уради. У највећем броју случајева та трећа страна није ни свесна да учествује у дигиталном насиљу.

Разлика између дигиталног и класичног насиља

- Анонимност насилника
- Неприкладан садржај може доспети до великог броја људи
- Може се догодити у сваком тренутку
- Насилници се осећају моћно и спремни су да ураде у виртуелном свету оно што можда и не би урадили „лицем у лице“
- Млади теже препознају да су жртве насиља и теже схватају последице насилног понашања
- Тешко га је избећи

СЛИЧНОСТ: ИСТИ МОТИВ - ПОВРЕЂИВАЊЕ, ПОНИЖАВАЊЕ И ОМАЛОВАЖАВАЊЕ ДРУГЕ ОСОБЕ.

Оруђа дигиталног насиља

- Средства дигиталног насиља су рачунари, таблети, мобилни телефони...
- Facebook, Instagram, Youtube, e-mail, Viber, Tviter, блогови, онлајн игрице, смс поруке, различити сајтови...

Облици дигиталног насиља

- Узнемиравање
- Клевета
- Запаљив говор
- Лажни и хаковани профили
- Аутинг
- Прогањање на интернету (сајберсталкинг)
- Искључивање
- Трачеви и гласине
- Претеће понашање

<https://www.youtube.com/watch?v=clKT8DcyMtw>

„Cyberbullying“

- Сајбербулинг (“онлајн“ друштвена окрутност или електронско насилничко понашања) дефинисан је као “агресивни, намерни чин који спроводе групе или појединци, користећи електронске облике контакта. То је континуирано и понављајуће понашање против жртве која се не може лако одбранити.“
- Елементи сајбербулинга:
злостављач, жртва, прилика и публика.

Перспектива жртве

- Жртву карактерише ниско самопоштовање, несигурност, неразвијене социјалне вештине, осетљивост, ... Често се ради о тихој, мирној и повученој деци са мало самопоуздања и великој повезаности са родитељима.
- Жртве најчешће покушавају сакрити своју ситуацију од осталих (родитеља, наставника), јер осећају кривицу за то што им се догађа и мисле да су сами одговорни за то.

Перспектива злостављача

- То су углавном особе које имају слабо развијене социјалне вештине, која доживљавају насиље као уобичајени начин комуникације, која не могу испунити очекивања породице или околине. Они злостављају друге како би се осећали компетентни, успешни, да би имали осећај контроле или себи дали одушка због осећаја беспомоћности. Они умањују жртву, да би онда поред ње изгледали велики.

Перспектива публике

Публика може одиграти кључну улогу у злостављању.

Жртва би хтела променити ситуацију, али не може јер је у улози жртве. Злостављач се може променити, али неће, јер извлачи секундарну награду из малтретирања других.

Али публика је стварно моћна. Како се постави публика, тако ће се развијати ситуација.

„Challenge“ - игре izazova

- Разне игре izazova, које се ланчано шире. Правила "изазова" су таква да дете које је мета, не сме никоме да каже.
- Плави кит, бурек ударац, изолир трака, дављење...

Лажни и хаковани профили

Фотографије на интернету

- Друштвене мреже имају право да копирају и користе све фотографије и снимке.
- Све што се објави на интернету остаје тамо заувек и креира онлине репутацију корисника.
- Сви корисници интернета имају своју дигиталну или онлајн репутацију. То је мишљење или став који други имају о том кориснику на основу онога што он каже или учини на мрежи.

Дечја порнографија

- Највећи део дечје порнографије стварају сексуални преступници који су пронашли начин да зараде искоришћавајући децу. Сексуално злостављање деце обично ескалира у интензитету током времена, од процеса „зближавања“ где се границе прелазе на несексуалан начин до правог злостављања.
- Снимање има двоструку сврху - добијају „трофеј“, а и поседују нешто чиме могу да уцењују дете.

Секстинг

- Секстинг се дефинише као слање или примање сексуално експлицитних или сексуално сугестивних обнажених (полуобнажених) фотографија или видео клипова, путем мобилног телефона, интернета,...

Две врсте секстинга:

- Експериментални - не подразумева зле намере, изненађења или недостатак сагласности између учесника.
- Криминални (злостављачки) - секстинг као сексуално узнемиравање и секстинг као чин беса, освете или друге друштвене агресије.

„Grooming“

- Груминг представља низ предаторски мотивисаних поступака, односно припремних радњи које имају за циљ успостављање контаката, одржавање комуникације и физички приступ детету.

Циљ груминга је сексуално искористити дете. Одвија се на два начина:

- Физички сусрет -Убеђивање деце да се са њима сусретну лицем у лице.
- Онлине сексуално насиље - Број деце која су преварена или присиљена на сексуалну активност преко њеб камера су у порасту.

Предатори

Одрасле особе које контактирају малолетна лица ради свог личног задовољства и користи.

Како их врбују?

- користе надимке
- граде пријатељство
- деле иста интересовања

750.000 сајбер предатора се у сваком тренутку налази на интернету!

Сајбер јазбине

Сајбер јазбина је простор у коме се врши онлине сексуално злостављање малолетних девојчица или дечака, затим се то преноси преко интернета и за то добија новчана накнада.

Сајбер јазбине су организоване на више нивоа, од оног који поседује просторију, лица која извршавају сексуалне радње над децом, лица која плаћају за гледање, особа која све то претвара у видео снимак и дистрибуира.

Знаци изложености дигиталном насиљу

- Попуштање у успеху у школи и смањену интеракцију са околином, повећану изолованост и одбацавање вршњака
- Негативан однос према школи и избегавање одласка у школу - што понекад доводи до великог броја изостанака
- Све веће устежање од учествовања у редовним школским активностима, укључујући и разговоре на часу
- Погоршање физичког здравља и поспаност
- Жалбе у вези са здравственим стањем, мада родитељи нису известили о некој конкретној болести
- Негативна представа о себи
- Повлачење у себе, депресиван и анксиозан изглед, честе промене расположења, плакање наизглед без разлога
- Самоубилачке мисли - о овоме треба обавестити управу школе и родитеље/старатеље како би одреаговали на одговарајући начин

Превенција дигиталног насиља

- Превенцију дигиталног насиља важно је спроводити на свим нивоима, почевши од појединца, затим породице, образовно-васпитне установе, телекомуникационих компанија, државних институција, друштва у целини.

Четири димензије програма превенције

- Прва димензија се односи на ниво социјалног система на коју је програм усмерен.
- Друга димензија је усмерена на садржај и интензитет ризичних фактора у циљној популацији.
- Трећи ниво односи се на доба којој је намењен програм превенције.
- Четврта димензија обухвата циљеве програма

Ризици и последице неправилног коришћења
интернета као облик угрожавања безбедности
деце на интернету

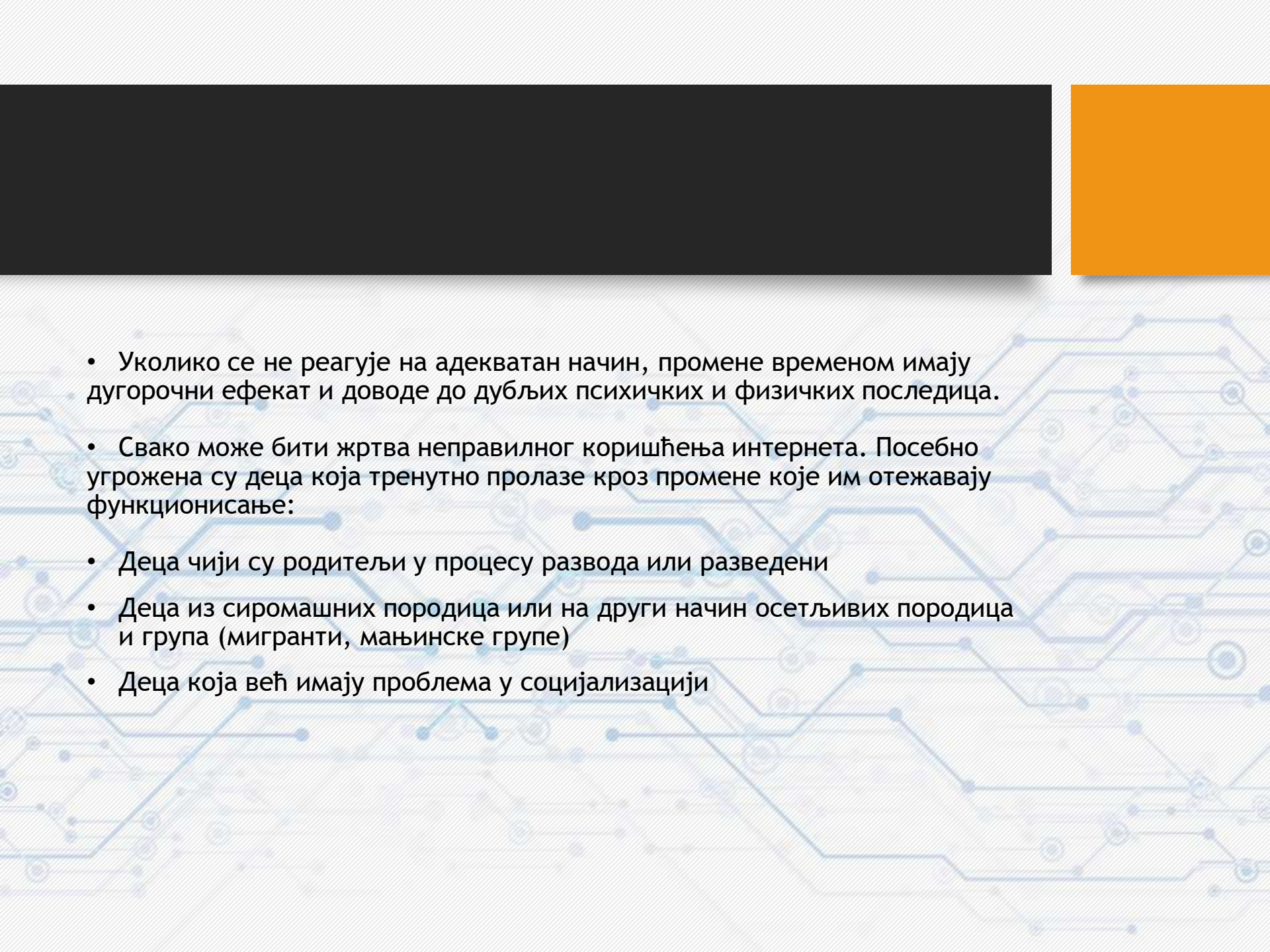
Распон ризика који се сусрећу на интернету је веома широк и обично се деле у три категорије

- Ризици од садржаја
- Изложеност неприкладном садржају: сексуалне, порнографске и насилне слике, расистички и дискриминаторски материјали и материјали који садрже говор мржње, интернет странице које промовишу нездрава или опасна понашања
- Ризици од контакта
- Учествовање у ризичној комуникацији, на пример, са појединцима који настоје да дете убеди да учествује у нездравим и опасним понашањима
- Ризици од понашања
- Понашање које доприноси настанку ризичног садржаја или односа, на пример објављивање и дељење сексуалних слика

Препознавање промена у понашању деце

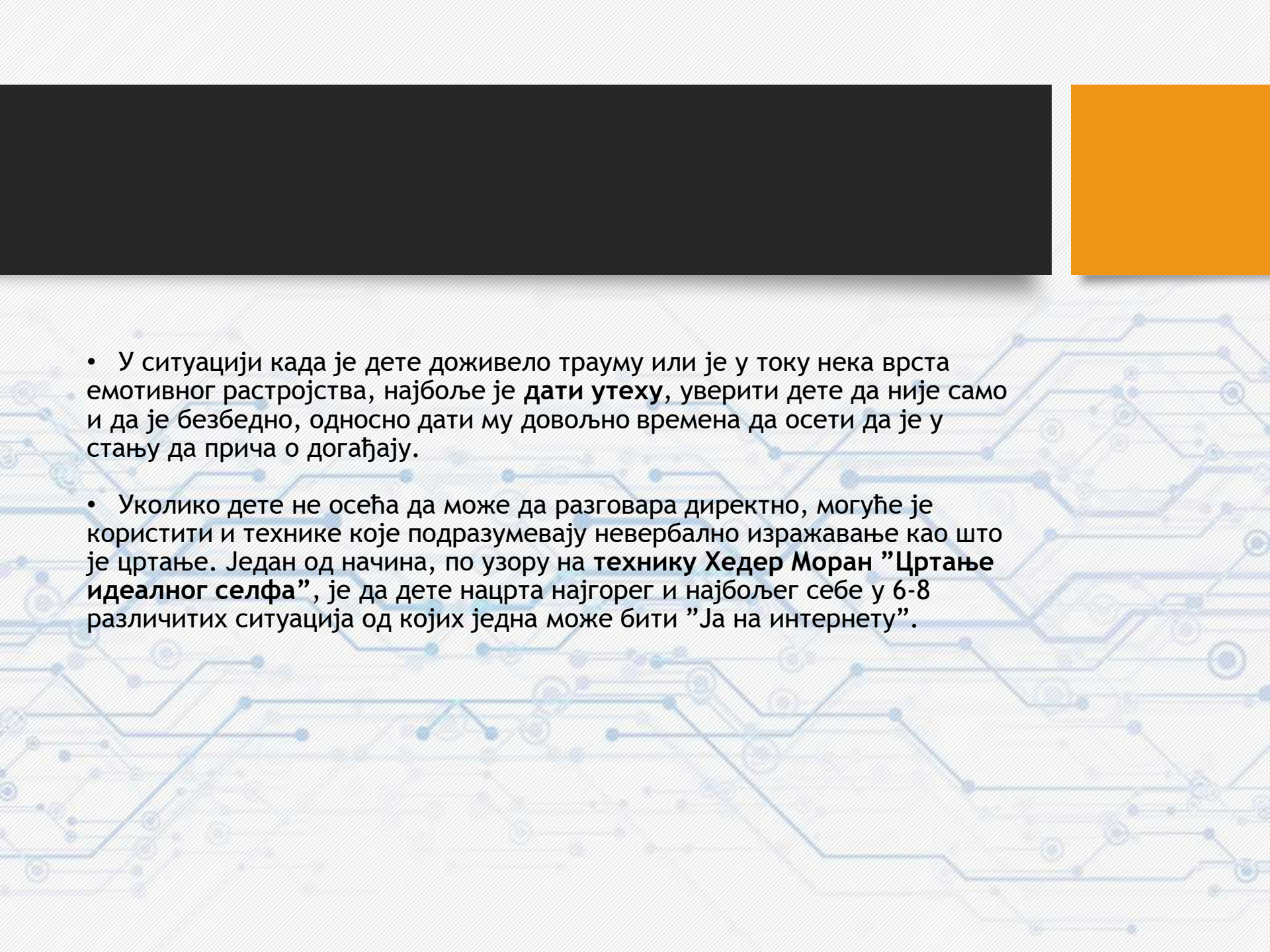
- Све нагле промене у понашању су јасан знак да се са дететом дешава нешто необично и потребно је испитати о чему се ради.
- Понашања која указују на проблем у вези са коришћењем интернета:
- Избегавање одговора на питање о томе шта раде на интернету
- Видна нелагодност када неко други, посебно одрасла особа, жели да користи њихов уређај
- Изненадни престанак коришћења телефона и рачунара
- Провођење пуно времена на интернету, посебно ноћу
- Пуно позива на непознате бројеве
- Лоше оцене и смањено интересовање за школу
- Значајно смањен или повећан апетит
- Самоповређивање
- Високо ризично сексуално понашање

-
- Уколико се не реагује на адекватан начин, промене временом имају дугорочни ефекат и доводе до дубљих психичких и физичких последица.
  - Свако може бити жртва неправилног коришћења интернета. Посебно угрожена су деца која тренутно пролазе кроз промене које им отежавају функционисање:
  - Деца чији су родитељи у процесу развода или разведени
  - Деца из сиромашних породица или на други начин осетљивих породица и група (мигранти, мањинске групе)
  - Деца која већ имају проблема у социјализацији

Емотивне последице и последице понашања деце која указују на проблем

- Неуобичајена раздражљивост
- (неспецифична за узраст детета)
- Агресивност
- Утученост
- Отуђивање
- Депресивно расположење
- Анксиозност
- Нагле промене расположења
- (неспецифична за узраст детета)
- Изражено тражење пажње

-
- У ситуацији када је дете доживело трауму или је у току нека врста емотивног растројства, најбоље је **дати утеху**, уверити дете да није само и да је безбедно, односно дати му довољно времена да осети да је у стању да прича о догађају.
  - Уколико дете не осећа да може да разговара директно, могуће је користити и технике које подразумевају невербално изражавање као што је цртање. Један од начина, по узору на **технику Хедер Моран "Цртање идеалног селфа"**, је да дете нацрта најгорег и најбољег себе у 6-8 различитих ситуација од којих једна може бити "Ја на интернету".

Последице прекомерног коришћења интернета код деце

- Лоша концентрација
- Занемаривање обавеза (у школи, код куће)
- Отуђивање (ретко излази из куће, не бави се спортом, нема пријатеља)
- Смањена комуникација ван интернета (са родитељима и другим људима из свакодневног живота)
- Главобоља и болови у леђима
- Гојазност
- Проблеми са спавањем
- Онлине идентитет и социјална подршка онлине / Социјална анксиозност
- Зависност од интернета

- Зависност од интернета
- Клинички поремећај са снажним негативним последицама на социјално, радно, породично, финансијско и економско функционисање личности. Стање појединца у коме је употреба интернета постала доминантна активност.

Симптоми:

- Велики број сати (4 до 6 часова дневно) проведен на интернету и константан разговор о утисцима након тога. Губљење појма о времену
- Одбијање учешћа у друштвеним активностима како би провели више времена онлајн
- Изливи беса, анксиозност, или фрустрације услед забране коришћења интернета (свадљивост, лагање, недруштвеност, хронични умор, “Кризирање” - осећање гнева, напетости и/или депресије када је компјутер недоступан
- Коришћење интернета без обзира на проблеме које то изазива у школи или друштвеним односима

Ризици и последице вршњачког насиља на интернету - Cyberbullying

- Жртва се може осећати угрожено, имати осећај безизлазности из ситуације, као и осећај кривице што је најчешћи разлог остајања у ситуацији насиља.
- Последице на ментално здравље:
  - Осрамоћивање, пад самопоуздања и повлачење
  - Анксиозност (грицкање ноктију, чупање косе као први симптоми)
  - Социјална анксиозност
  - Депресивно понашање
  - ПТСП
  - Бес и осветољубивост
  - Самоповређивање
  - Незаинтересованост за живот, суицидалне мисли и покушај суицида

Последице на физичко здравље:

- Психосоматска обољења (мигрене, астма, болови у стомаку и проблеми са варењем и сл)
- Проблеми са спавањем
- Реализација физичког контакта са насилником
- Развој болести зависности (услед потребе да особа престане да осећа страх и кривицу или услед потребе да се уклопи у групу како би насиље престало).

Групе деце која лакше могу постати жртве:

- Старији
- Девојчице
- Ученици са лошијим школским успехом
- Слабије социјалне вештине (социјална интелигенција)
- Деца која чешће користе интернет
- Деца која су склонија ризичном понашању на интернету (остављају личне податке на блоговима, форумима, игрицама)
- Деца која су чешће изложена класичним облицима насиља

Групе деце која чешће врше дигитално насиље:

- Деца која чешће користе интернет
- Деца која су насилна у директној комуникацији
- Дечаци
- Недостатак родитељске пажње, непостојање јасних граница и насилно понашање родитеља
- Негативна школска клима, лоша комуникација и негативни односи између свих учесника школског живота

Ризици и последице Sexting-а

Сав садржај који се шаље преко интернета, може постати јаван и као такав може изазвати следеће последице:

- Нарушава репутацију и изазива понижење што може водити самоповређивању и самоубиству
- Може dospети у погрешне руке, постати предмет уцене и прерасти у Cyberbullying
- Може изазвати нежељену пажњу и подстаћи онлајн предаторство
- Доноси правне последице јер је фотографисање, слање или примање сексуалних слика малолетних особа нелегално

Кривично дело је:

- Поседовање фотографије голе или полу голе малолетне особе на телефону или рачунару
- Прослеђивање такве фотографије некоме, чак и уколико је фотографија избрисана из телефона након тога
- И ако је фотографија направљена и послата уз пристанак особе на слици

Ризици и последице слабе лозинке и злоупотребе података

- Деца која нису упозната са правилним коришћењем интернета су посебно изложена насилницима који могу злоупотребити њихове личне податке и податке породице, те над њима вршити уцену и друге облике насиља.
- Неопходно је упутити дете у то који садржај сме/не сме да објављује и коме (подесити пиватност сваког профила), односно како се прави "јака" шифра (комбинација великих и малих слова, бројева и знакова; посебна шифра за сваки налог; никако не записивати шифре).

Ризици и последице онлајн предаторства

- Последице онлајн предаторства су:
  - Уцењивање
  - Коришћење сексуалног материјала у онлајн комерцијалне сврхе
  - Киднаповање
  - Сексуално злостављање
  - Трговина људима
  - Физичке и психичке последице
-
- Посебно рањива деца су она која су усамљена и емотивно неиспуњена, као и деца која припадају рањивим групама (сиромашна, дисфункционалне породице и сл).

Пример UNICEF-а

- На Мадагаскару је један наставник од шеснаестогодишње девојчице затражио суму од 300 америчких долара у замену за пролазну оцену. У очају, не знајући како да дође до новца, она је дошла до човека са којим је шест месеци била у контакту преко интернета. „Киднаповао ме је и два месеца ме је држао закључану у својој кући. Више пута ме је силовао“, испричала је она. Када ју је спасила нова полицијска јединица за интернет криминал, пружена јој је медицинска нега, саветовање и психолошка подршка у социјалном центру One-Stop, којим управља држава уз подршку UNICEF-а. Ухапшени су и тај човек и наставник. „Сада сам у реду. Вратила сам се у школу“, рекла је девојчица. „Волела бих да сам имала некога да ме усмери. Моји родитељи нису знали да сам разговарала са странцима.“

Ризици и последице онлајн педофилије

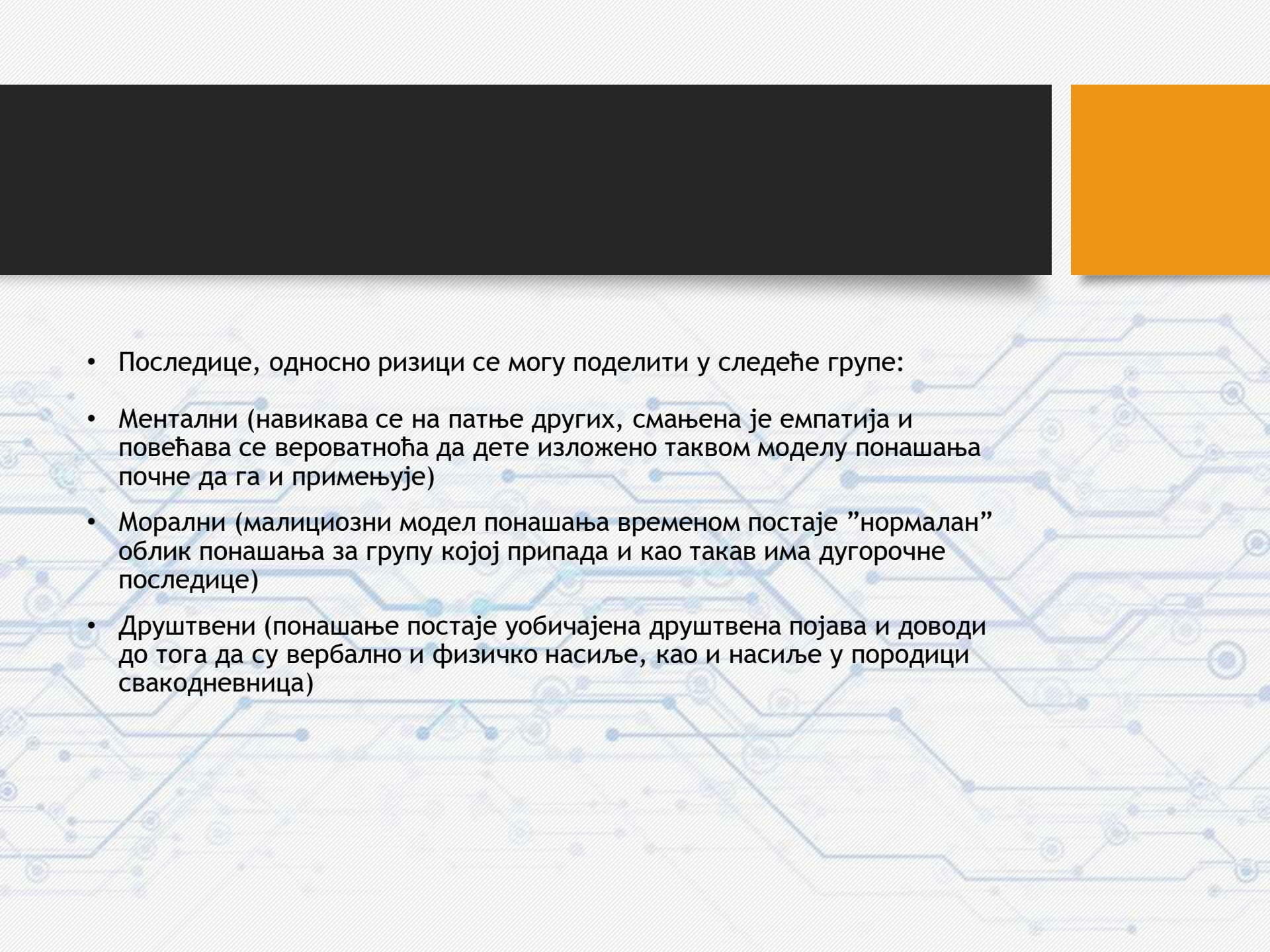
- Педофилија је поремећај који подразумева сексуалну привлачност одрасле особе према детету. Онлајн педофилија подразумева конзумирање сексуалног садржаја где су актери деца. Онлајн предатори су најчешће педофили или су ангажовани од стране педофила у сврхе набављања сексуалног садржаја.
- Последице онлајн педофилије су следеће:
  - Нарушена репутација детета и породице
  - Угрожена сигурност од стране педофила или других насилника
  - Нарушено психичко и физичко здравље као последица трауме
- Пример са Флорида универзитета

Ризици и последице ”дугорочно тровање” деце

- Дугорочно тровање деце је изложеност деце некоректним садржајима (нпр. говор мржње или исмевање друге особе) који представљају различите облике менталног насиља и њихово постепено навикавање на то. Дете перципира модел понашања као ”нормалан” и користан и тежи да га усвоји како би се прилагодило таквом свету.

-
- Последице, односно ризици се могу поделити у следеће групе:
  - Ментални (навикава се на патње других, смањена је емпатија и повећава се вероватноћа да дете изложено таквом моделу понашања почне да га и примењује)
  - Морални (малициозни модел понашања временом постаје ”нормалан” облик понашања за групу којој припада и као такав има дугорочне последице)
  - Друштвени (понашање постаје уобичајена друштвена појава и доводи до тога да су вербално и физичко насиље, као и насиље у породици свакодневница)

Ризици и опасности трговине људима

- Трговина људима или Trafiking представља кривично дело које подразумева продају и куповину тј. држање неке особе у циљу њене експлоатације уз употребу силе, претње и преваре, злоупотребом овлашћења или тешког положаја као и радње које могу бити део тог процеса (превоз, скривање, чување).
- Када су деца у питању, ово кривично дело постоји и када нема елемената претње, силе, злоупотребе положаја и сл. Пристанак жртве на експлоатацију не мења чињеницу да се ради о кривичном делу.

-
- Жртву често у ланац трговине увлачи особа коју она познаје и у коју има поверење што на пример може бити и пријатељ ког је дете упознало на интернету. Трговац људима злоупотребљава поверење жртве.
  - Уколико је дете жртва трговине људима, оно је у опасности од следећих последица:
    - Трајна или дугорочна одвојеност од породице
    - Константна угроженост здравља и живота
    - Ментални поремећаји као последица интензивне трауме (ПТСП, анксиозни и депресивни поремећај, психотичне промене мишљења, суицидалност)

- Реакције деце на изложеност трговини људима су различите у зависности од узраста:
- Деца предшколског узраста - Повученост, муцање, регресија, сепарациона анксиозност, изливи беса, поремећај спавања, трауматска игра (дете се игра тако што одиграва оно што му се дешавало), љутња, поремећај афективне везаности/привржености
- Деца школског узраста - Тешкоће концентрације, самооптуживање, осећање кривице, фантазије освете, повишена раздражљивост, соматизација, повлачење, повећана агресија
- Адолесценти - Реакције сличне као код одраслих, "acting out", измењена перцепција будућности, ниско самопоштовање, нижа компетентност, немогућност уживања, песимизам

Пример (Центар за права детета ”Трговина децом у Србији - претња и реалност”)

- Током 2001. године, у координираној акцији Интерпола Лондон, Интерпола Кијев, Интерпола Будимпешта, Интерпола Преторија и Интерпола Београд, откривено је да становници држава Подсахарске Африке изнајмљују или продају своју децу, која се одводе на одређени ранч у Јужноафричкој Републици где се искоришћавају у порнографске сврхе. Тај порнографски материјал дистрибуира се са компјутерског сервера у Јоханесбургу, из Јужноафричке Републике, на компјутерски сервер који се налази у Лондону, који овај материјал прослеђује на компјутерске сервере у Кијеву и Будимпешти. Са компјутерског сервера у Будимпешти посредством домаћих провајдера неколико лица из Србије користило је Интернет странице са тим порнографским садржајем. Заједничком акцијом наведених Националних централних бироа разбијен је ланац дистрибуције порнографског садржаја у коме су приказана деца из афричких држава.

Препоруке психолога

- Фокус је афектирано дете и његово стање
- Побрините се за то да дате подршку и питате на прави начин
- Побрините се за то да дете има адекватну подршку породице, пријатеља, наставника
- Будите свесни колико је значајно за друштво то што радите, имајући у виду све последице неправилног коришћења интернета

Хвала на пажњи!